

Tatu Torniainen

VALTIONEUVOSTON ASETUS JUURIKÄÄVÄN TORJUNNASTA ANNETUN VALTIONEUVOSTON ASETUKSEN VÄLIAIKAISESTA MUUTTAMISESTA

1. Peruste asetuksen antamiselle

Juurikäävät ovat suomalaisten metsien merkittävimpiä sienipatogeenia. Juurikäpä leviävää metsiin pääasiallisesti tuoreiden kantojen kautta.

Metsätuhojen torjunnasta annetun lain (1087/2013; metsätuholaki) 8 a §:n mukaan metsän hakkaajan on huolehdittava kivennäis- ja turvemaalla tehtävän hakkuun yhteydessä juurikäävän torjunnasta juurikäävän leviämisen riskialueella toukokuun alun ja marraskuun lopun välisenä aikana. Torjunta on tehtävä hyväksyttävää torjuntamenetelmää käyttäen. Torjuntatoimia ei ole velvoite tehdä, jos ilman lämpötila on siihen liian alhainen, kyse on kotitarvehakkuusta, hakkuun kohteella on metsälain (1093/1996) 5 b §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla metsän monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta erityistä merkitystä tai kyse on hakkuusta, joka tehdään metsälain 5 b §:n 2 momentissa tarkoitettussa tutkimuskäytössä olevassa metsässä ja torjunnan poisjättämiselle on tutkimuksen näkökulmasta peruste. Valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä juurikäävän leviämisen riskialueista, torjuntakohteista, hyväksyttävistä torjuntamenetelmistä ja momentissa tarkoitettusta ilman lämpötilaa koskevasta rajauksesta. Juurikäävän torjunnasta annetun valtioneuvoston asetuksen (264/2016) mukaan torjuntavelvoitteen piiriin kuuluvat havupuuvaltaiset (mäntyä ja kuusta yli 50% tilavuudesta) kantolämpimitaltaan yli 10 cm kohteet Lappia sekä Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan pohjoisosia lukuun ottamatta. Valtaosa touko- ja marraskuun välillä suoritettavista metsien pääte- ja kasvatushakkuista kuuluu kantokäsittelyvelvoitteen piiriin.

Juurikäävän torjunta hakkuun yhteydessä perustuu ensisijaisesti kantokäsittelyyn. Kantokäsittely voidaan toteuttaa joko urealla tai harmaaorvakkasienellä. Ureaa käytetään tällä hetkellä torjunta-aineena yli 90 prosentissa kaupallisista hakkuista. Vaihtoehtoisen harmaaorvakkasieneen perustuvan biologisen torjunta-aineen osuus on ollut vähäinen, alle kymmenen prosenttia.

Metsäalan konekustannusindeksin mukaisesti kantokäsittelyaineen kulutus ensiharvennuksissa on keskimäärin 1,09 litraa, myöhemmissä harvennuksissa 0,72 litraa ja uudistushakkuissa 0,39 litraa hakattua kuutiometriä kohden. Kaikkiaan urean käyttö metsätaloudessa oli Tukesin tilastojen mukaan vuonna 2020 noin 3 500 tehoainetonna. Kantokäsittelyliuoksen kulutus vuonna 2021 oli noin kymmenen miljoonaa litraa. Tehoaineena käytettävän urean osuus tästä on karkeasti arvioiden noin kolmannes. Liikenteessä ja koneissa käytettävän ns. AdBlue sekoitteen markkinat ovat arvioiden mukaan vuositasolla 80 – 90 miljoonaa litraa.

Urean saatavuus on muodostunut epävarmaksi Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan seurauksena. Ureaa on tuotu Suomeen ensisijaisesti Venäjältä. Venäjältä tapahtuva tuonti on turvallisuuspoliittiseen tilanteeseen liittyvien syiden vuoksi loppunut. Vaihtoehtoisia urean tuontireittejä on, mutta saatavuudessa on ongelmia. Vaihtoehtoisen harmaaorvakkasieneen perustuvan torjunta-aineen valmistusmäärien merkittävä kasvattaminen on teknisesti haastavaa, minkä lisäksi sen haasteena on hankalampi logistiikka. Aine sisältää elollista materiaalia, joten se on kuljetettava ja varastoitava pakastettuna tai viilennettynä.

Urean ja vaihtoehtoisen harmaaorvakkaan perustuvan torjunta-aineen toimittajille tehdyn kyselyn mukaan tuotannon lisäämiseen, toimituksien varmuuteen ja varastojen riittävyyteen liittyy (merkittävää) epävarmuutta. Kantokäsittelyyn käytettyjen torjunta-aineiden saatavuutta koko toukokuusta marraskuun loppuun kestäväälle torjuntakaudelle ei tässä vaiheessa voida taata. Epävarmuuteen liittyy liikenteessä käytettävän urean saatavuus, jonka voidaan arvioida olevan prioriteetti kansantalouden näkökulmasta. Jos urean saatavuus heikkenee, sen käyttö metsätuholain mukaisessa juurikäävän torjuntakäytössä vaarantuisi ainakin väliaikaisesti. Urean valmistamiseen tarvitaan ammoniakkia ja ammoniakkin valmistamiseen maakaasua. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan torjunta-aineiden loppuminen johtaisi myös hakkuiden keskeytymiseen. Venäjältä tuotavan puutavaran ja hakkeen korvaaminen edellyttää lähtökohtaisesti hakkuiden lisäämistä Suomen metsissä.

Edellä esitetyn perusteella on perusteltua esittää lainsäädäntöön väliaikaisia muutoksia, jotka lyhentäisivät kantokäsittelyn velvoitekautta sekä supistaisivat kantokäsittelyn piiriin kuuluvia korjuukohteita erityisesti turvemilla. Näillä toimilla voidaan vähentää mahdollisesta torjunta-aineen puutteesta aiheutuvia puunkorjuutoiminnan häiriöitä.

2. Asetuksen pääasiallinen sisältö

Esitetyllä 2 §:llä lievennettäisiin torjuntavelvollisuutta supistamalla väliaikaisesti juurikäävän leviämisen riskialuetta siten, että torjuntavelvollisuus poistettaisiin kuusivaltaisilla turvemilla ja eteläisen Suomen alueella havupuuvaltaisilla turvemilla.

Esitetyllä 3 §:llä lievennettäisiin torjuntavelvollisuutta tarkistamalla väliaikaisesti ilman lämpötilaan kytkettyjä säännöksiä torjuntavelvollisuudesta. Voimassa olevan asetuksen 3 §:n 1 ja 2 kohdan säännökset, joidenka mukaan torjuntavelvollisuutta ei ole, jos terminen kasvukausi ei ole alkanut tai hakkuuvuorokauden alin lämpötila hakkuukohteella on alle 0 celsiusastetta, muutettaisiin väliaikaisesti siten, että velvollisuutta torjuntatoimiin ei ole, jos hakkuuvuorokauden alin lämpötila hakkuukohteella on alle 7 celsiusastetta.

3. Ehdotuksen vaikutukset (ekologiset, taloudelliset ja muut)

Maa- ja metsätalousministeriö on arvioinut Luonnonvarakeskuksen ja Suomen metsäkeskuksen laatimien tilastojen pohjalta, että vuosien 2017–2021 aikana havupuiden hakkuista keskimäärin noin 57 % (19,3 milj. m³) on tehty metsätuholain mukaisen kantokäsittelyvelvollisuuden aikana. Kyseisen aikavälin hakkuut kattavat vuosittain keskimäärin noin 311 000 hehtaaria eteläisessä ja keskisessä Suomessa. Vuosittaisista hakkuista 67 % on tehty uudistushakkuina, 28 % harvennuksina ja 4 % ensiharvennuksina.

Juurikäävät ovat suomalaisten metsien merkittävimpiä sienipatogeenia, joiden aiheuttamat yhteenlasketut taloudelliset tappiot suomalaiselle metsätaloudelle ylittävät vuosittain 50 miljoonaa euroa. Juurikäpä leviävää metsiin pääasiallisesti tuoreiden kantojen kautta. Kantokäsittelystä luopuminen keväällä ja loppusyksystä johtaisi juurikäävän vapaaseen itiölevintään uusille kasvupaikoille. Itiömäärät ovat kuitenkin keväällä ja syksyllä alhaisemmat kuin kesäaikana. Tämä puoltaa kantokäsittelyn rajoittamista keväällä ja syksyllä, jos urean saatavuus heikkenee.

Hakkuiden vapauttaminen kantokäsittelystä lisäisi jonkin verran juurikäävän itiötartuntaa, joskaan sen tarkasta määrästä näinä ajankohtina ei ole käytettävissä tutkittua tietoa. Ehdotetulla kantokäsittelyvelvollisuuden myöhentämisellä keväällä ja aikaistamisella syksyllä olisi pitkälle tulevaisuuteen aiheutuvia vaikutuksia, koska kasvupaikalle levinnyt juurikäpä voidaan poistaa käytännössä ainoastaan puulajia vaihtamalla.

Juurikäävän tiedetään kivennäismailla leviävän tehokkaasti tartunnan saaneista kannoista vieressä kasvavien havupuiden ja/tai seuraavan puusukupolven havupuiden taimien juuristoihin ja niistä edelleen läheisiin puihin. Turvemailta ei tunneta yhtä laajoja juurikääpäpesäkkeitä kuin kivennäismailta. Syy tälle on käytävissä olevien tutkimustietojen vähäisyyden takia epäselvä: kyse voi olla juurikäävän kasvueroista tai yksinkertaisesti vain siitä, että turvemaiden metsätaloudella on paljon kivennäismaita lyhyempi historia etenkin tartunnalle alttiiden kesähakkuiden aikana. Käytännössä turvemaat ovat pääosin kevähakkuille liian märkiä, mutta hakkuut voivat painottua syksyyn sen ollessa vähäsateinen.

Juurikäävän tartuntariski on suurin eteläisessä Suomessa, missä sientä esiintyy jo valmiiksi runsaasti. Tällä alueella metsänkasvu ja siten myös metsätalouden tuotto on suurinta, mikä lisää juurikääpätartunnan aiheuttamien taloudellisten tappioiden määrää suhteessa maan pohjoisempiin osiin.

Valtioneuvoston asetuksessa määritetään vuorokausikohtainen lämpötila, jonka perusteella torjuntavelvoite on voimassa. Vuorokausikohtaista alinta lämpötilaa ehdotetaan nostettavaksi nykyisestä nollassa celsiusasteesta seitsemään celsiusasteeseen. Ehdotus merkitsisi sitä, että Ilmatieteenlaitoksen kymmenen vuoden lämpötilatilaston mukaan torjuntakauden alku siirtyisi eteläisessä Suomessa nykyisestä toukokuun alusta toukokuun loppupuolelle ja keskisessä Suomessa kesäkuun alkuun. Syksyllä torjuntakauden päättyminen aikaistuisi marraskuun lopusta eteläisessä Suomessa syyskuun puoleen väliin ja keskisessä Suomessa syyskuun alkuun.

Jos kantokäsittelyvelvoitteen kesto lyhennettäisiin ajanjaksolle, joka ulottuisi kesäkuun alusta syyskuun loppuun, kantokäsittelyllisten hakkuiden osuus kattaisi arvion mukaan 31 % (10,7 milj. m³) vuosittaisista männyn ja kuusen hakkuista. Arviolta noin 172 000 hehtaaria hakattaisiin muutoksen jälkeen kantokäsittelyvelvoitteen osoittamana ajankohtana. Tällöin havupuun hakkuutilavuudesta ja hakkuiden pinta-alasta noin neljännes (8,6 milj. m³, 139 000 ha) vapautuisi kantokäsittelyvelvoitteen ulkopuolelle nykyistä tasoa enemmän.

Maa- ja metsätalousministeriössä on arvioitu kantokäsittelyvelvoitteen väliaikaisen poistamisen vaikutuksia kuusi- ja mäntyvaltaisilta turvemailta juurikääpätuhojen näkökulmasta. Luonnonvarakeskuksen keräämien VMI13-mittausten (valtakunnan metsien inventointi 2019–2021) pohjalta laadittujen tilastojen mukaan Etelä-Suomen hakkuista keskimäärin noin 17 % kohdistuu nykyisin turvemaille. Vastaava osuus Keski-Suomessa on arvion mukaan 26 %. Mäntyvaltaisten turvemaiden osalta juurikäävän torjuntaan ei kohdistuisi merkittäviä muutoksia viime vuosiin nähden; mäntyvaltaiset turvemaat otettiin kantokäsittelyvelvoitetta ohjaavan lainsäädännön piiriin vuoden 2022 alussa asetuksen muutoksella (264/2021). Kantokäsittelyvelvoitteen väliaikaisen muutoksen kohdentamista turvemaille puoltaa se, että niissä ei tunneta toistaiseksi yhtä laajoja juurikääpäpesäkkeitä kuin kivennäismailla.

4. Asian valmistelu

Asetusluonnos on valmisteltu virkatyönä maa- ja metsätalousministeriössä. Asetusluonnoksesta pyydettiin lausunnot Suomen Metsäkeskukselta, Luonnonvarakeskukselta, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK r.y:ltä, Metsäteollisuus ry:ltä, Sahateollisuus ry:ltä ja Koneyrittäjät ry:ltä.

Asian kiireellisyyden vuoksi asetusehdotusta ei ole ehditty tarkastaa oikeusministeriössä.

5. Voimaantulo

Asetus ehdotetaan tulemaan voimaan 1.5.2022. Asetus olisi voimassa 30.11.2022 saakka.